

Međunarodni ugovori u oblasti životne sredine u funkciji evropskih integracija i region jugoistočne Evrope

Evropski pokret
Srbija

Beograd, decembar 2011.

SADRŽAJ:

Uvod	4
1. Zajednički problemi u oblasti životne sredine i nizak nivo međusobne saradnje država u regionu.	5
2. Neki primeri iz prakse regionalnog ugovornog regulisanja saradnje u oblasti životne sredine i održivog razvoja.	6
3. Status EU i država u regionu JIE/ZB u međunarodnim ugovorima u oblasti životne sredine.	7
4. Status Republike Srbije u međunarodnim ugovorima u oblasti životne sredine	8
5. Iniciranje pregovora radi zaključivanja konvencije o saradnji država JIE/ZB u oblasti životne sredine i održivog razvoja.	9
5.1 Moguće prednosti zaključivanja regionalne konvencije.	10
5.2 Moguće slabosti i prigovori inicijativi za zaključivanje regionalnog ugovora o saradnji država JIE u oblasti životne sredine i održivog razvoja	10
6. Zaključci	11
7. Preporuke.	12
Napomene.	14
Literatura	19

Međunarodni ugovori u oblasti životne sredine u funkciji evropskih integracija i region jugoistočne Evrope

Sažetak

Region jugoistočne Evrope (JIE), odnosno zapadnog Balkana (ZB) karakterišu, između ostalog, specifične tranzicione okolnosti, formalno proklamovani ciljevi u vezi sa članstvom u EU i nizak nivo međusobne saradnje u oblasti životne sredine. Odsustvo jasnih i formalno utvrđenih okvira međusobne saradnje moglo bi biti prevaziđeno zaključivanjem regionalnog ugovora o saradnji, kao i institucionalizacijom saradnje kroz stvaranje zajedničkih tela. Raspravlja se o mogućim interesima Republike Srbije da preduzme mere za unapređenje međusobne saradnje država regiona i za pokretanje inicijative za zaključivanje ugovora o saradnji. Skreće se pažnja i na moguće prigovore ovakvoj inicijativi. Razmatraju se i mogući elementi Konvencije o saradnji država JIE/ZB u oblasti životne sredine i održivog razvoja. U radu se polazi od stava da je unapređenje primene međunarodnih ugovora u oblasti životne sredine u neposrednoj funkciji evropskih integracija država i regiona, odnosno da bi formalizovanje saradnje država regiona JIE/ZB zaključivanjem posebnog međunarodnog ugovora o saradnji u oblasti životne sredine i održivog razvoja, doprinelo ubrzanju procesa evropskih integracija država regiona.

Ključne reči:

životna sredina, održivi razvoj, međunarodni ugovori, EU, jugoistočna Evropa, zapadni Balkan, evropske integracije, Konvencija o saradnji država JIE.

* Autor je profesor na Univerzitetu Megatrend, na predmetima Ekološka politika, Pravo životne sredine, Strategije održivog razvoja i Ekološka politika Evropske unije. U istraživanju i pisanju ovog predloga za javnu praktičnu politiku učestvovali su kao koautori i: Vid Vukasović, naučni savetnik, Mladenka Ignjatić, diplomirani ekonomista-master, nezavisni konsultant i prof. dr Aleksandra Čavoški, Pravni fakultet Univerziteta Union.

Uvod

Rešavanje savremenih problema životne sredine skoro da nije moguće bez međunarodne saradnje, pogotovo kada se radi o državama koje se nalaze u istom geografskom regionu i imaju brojne zajedničke karakteristike. Međunarodno-pravno regulisanje odnosa ovih država osnovna je pretpostavka za rešavanje problema i unapređivanje saradnje. Čak bi se moglo reći da je savremeno pravo životne sredine u osnovi započelo svoj razvoj jačanjem regionalnih instrumenata saradnje, a posebno razvijanjem međunarodnih ugovora regionalnog karaktera. U određenim primerima specifični regionalni problemi delovali su kao snažan pokretač za iniciranje pojedinih formi saradnje i zaključivanje međunarodnih ugovora kao sredstva za rešavanje problema i unapređenje opšte saradnje u regionu.¹

Nešto konkretnije govoreći, opšti značaj međunarodnih ugovora proističe iz koristi koju države imaju (ili mogu da imaju) od članstva u međunarodnim ugovorima, odnosno iz mogućnosti da svoje interese lakše ostvare posredstvom međunarodne saradnje definisane međunarodnim ugovorom. Održivo upravljanje zajedničkim prirodnim resursima podeljenim između dve ili više država skoro da nije moguće bez međunarodne saradnje i međunarodnog ugovornog regulisanja saradnje zainteresovanih država.² Posebno mesto pripada multilateralnim ugovorima u oblasti životne sredine (MEAs) kao jednim od ključnih elemenata koji reguliše procese u oblasti globalnog upravljanja zaštitom životne sredine, bez obzira kako sam pojam „globalnog upravljanja zaštitom životne sredine“ definisali.³

Međutim, i pored očiglednih rezultata u međunarodnom ugovornom regulisanju zaštite životne sredine, ukupan domašaj međunarodnih ugovora u oblasti životne sredine i njihovo mesto u sistemu upravljanja zaštitom životne sredine predmet su različitih interpretacija i kritika. U osnovi, većina kritika se na različite načine svodi na pitanje efikasnosti i učinka međunarodnih ugovora u odnosu na stanje životne sredine. Najkompleksniji deo priče o MEAs predstavlja rasprava o sprovođenju međunarodnih ugovora, i ona zadire u celinu ukupnih okolnosti koje vladaju u državama članicama, kao i u funkcionisanje svih ostalih instrumenata politike životne sredine. To znači da se može reći da sprovođenje međunarodnih ugovora više ili manje potpuno zavisi od stanja primenljivosti drugih instrumenata kao što su: procena uticaja na životnu sredinu, strateška procena uticaja na životnu sredinu, integrisano sprečavanje i kontrola zagađivanja, ekonomski instrumenti, učešće javnosti, dobrovoljni aranžmani sa privredom, međunarodni standardi, itd. Tome svakako treba dodati brojne eksterne faktore koji ponekad samo na prvi pogled nisu u prvom nivou neposredne značajnosti kao što su: pravosudni sistem (uključujući međunarodno pravosuđe), rešavanje sporova u oblasti životne sredine, funkcionisanje pravne države, privredna struktura, društveni moral, obrazovanje, itd.

Sprovođenje međunarodnih ugovora više ili manje potpuno zavisi od stanja primenljivosti drugih instrumenata kao što su: procena uticaja na životnu sredinu, strateška procena uticaja na životnu sredinu, integrisano sprečavanje i kontrola zagađivanja, ekonomski instrumenti, učešće javnosti, dobrovoljni aranžmani sa privredom, međunarodni standardi, itd.

1. Zajednički problemi u oblasti životne sredine i nizak nivo međusobne saradnje država u regionu

a) Nekoliko osnovnih karakteristika država zapadnog Balkana (ZB)⁴ predstavlja opšti okvir za razumevanje ukupnih okolnosti i mogućih veza sa problemima životne sredine kao pretpostavkama za postojanje interesa za moguću saradnju,⁵ pogotovo imajući u vidu geografske karakteristike regiona, karakteristike privrednih sistema zemalja regiona, nasleđene probleme i tranziciju ka tržišnoj privredi. Privrede ZB su „male privrede”,⁶ čije su zajedničke karakteristike, između ostalog, visok nivo nezaposlenosti, ogromne regionalne razlike u nivou razvijenosti, značajan nivo trgovinske neravnoteže, rastući spoljni dug, izražen nivo državne intervencije u privredi, mali obim međusobne razmene, a veća trgovina sa EU, nedovoljna usklađenost sa evropskim i međunarodnim standardima, nedovoljna konkurentnost, nepovoljna izvozna struktura, deficit spoljnotrgovinskog bilansa, nezadovoljavajuća infrastruktura, nedostatak obrtnog kapitala i kreditne podrške, visoko učešće sive ekonomije, korupcija i kriminal, itd. Udeo populacije koji živi ispod linije siromaštva još uvek je značajan u pojedinim delovima Balkana, a povezanost siromaštva sa degradacijom životne sredine dokazana je u više oblasti.⁷ Sve države u regionu su prošle ili još uvek prolaze proces privatizacije, koji je snažno povezan sa stanjem životne sredine i primenom principa odgovornosti. Postoji opšti utisak javnosti da je korupcija u privatizaciji doprinela nepoverenju prema privatizovanim kompanijama i njihovim aktivnostima u vezi sa životnom sredinom.⁸

Sveukupno posmatrano, smatra se da navedeni problemi u tranziciji značajno ograničavaju usmeravanje napora ka rešavanju društvenih problema i problema u oblasti životne sredine, kao i dugoročno preduzimanje mera u oblasti održivog razvoja.⁹ Značaj rešavanja problema u oblasti životne sredine u regionu prepoznat je i kao strateški cilj u okviru pitanja koja se odnose na „infrastrukturu i energiju“ Regionalnog saveta za saradnju.¹⁰

b) Iako postoje različite procene stanja životne sredine u državama regiona, može se govoriti o zajedničkim elementima i karakteristikama kvaliteta životne sredine. Na uopšten način se može reći da je kvalitet životne sredine u JIE „na nivou globalnog proseka, ali znatno ispod nivoa EU”. U nacionalnim milenijumskim razvojnim ciljevima, države JIE su posebno istakle probleme u oblasti kvaliteta vazduha i vode, kao i zaštićenih područja.¹¹ Iako države regiona dele značajne vodne resurse, uključujući i bazen reke Dunav i pritoke kao što je Sava, u određenim periodima godine i određenim delovima regiona nedostatak vode predstavlja problem.

Više je izvora ugrožavanja životne sredine i pritiska na životnu sredinu sa značajnim uticajem na ljudsko zdravlje i ekonomski razvoj,¹² kao što su: gubitak biodiverziteta,¹³ zagađivanje vode i zemljišta, nezakonito i neodgovarajuće upravljanje otpadom, neodgovarajuće postupanje sa osiromašenim uranijumom, neodržive prakse u poljoprivredi, itd.¹⁴ Region je uglavnom ugrožen zagađivanjem iz teške industrije u urbano-industrijskim područjima, kao i industrijskim zagađivanjem iz rudarskog sektora.¹⁵ Glavni izvori zagađivanja su neodgovarajuće odlaganje i tretman otpada iz domaćinstava i industrije, uključujući i neadekvatno odlaganje hemikalija.¹⁶ Osim toga, države JIE su izložene i različitim nesrećama uzrokovanim uticajem prirodnih nepogoda, uključujući i zemljotrese, poplave, šumske požare, suše i klizišta.¹⁷

Emisije gasova sa efektom staklene bašte iz regiona ubrzano rastu u prvim godinama XXI veka, iako emisije *per capita* ostaju ispod proseka EU.¹⁸ Životna sredina Jadranskog i Jonskog mora ugrožena je značajnim pritiscima iz različitih izvora sa kopna, usled transporta kao i zbog preteranog izlovljavanja, eksploatacije prirodnog gasa, itd.

c) Osim činjenice da su neke države JIE već članice EU (Bugarska, Rumunija, Grčka), evropske integracije svih država ZB proglašene su kao strateški ciljevi nacionalnih politika. Pojedine države su u različitim fazama procesa pridruživanja EU (Turska, Makedonija, Hrvatska i Crna Gora su kandidati za članstvo, Srbija, Kosovo u skladu sa Rezolucijom Saveta bezbednosti 1244, BiH i Albanija su potencijalni kandidati).¹⁹ U procenama sprovođenja dosadašnjih aktivnosti u ostvarivanju ciljeva povezanih sa evropskim integracijama identifikovani su različiti problemi.

Na osnovu analize procena Evropske komisije može se zaključiti da je nekoliko problema zajedničko za sve, ili skoro sve, države regiona koje se nalaze u nekoj fazi procesa pridruživanja sa EU. Na primer, problemi u oblasti administrativnih kapaciteta i sprovođenje propisa skoro su univerzalno prisutni, osim drugih specifičnih problema karakterističnih za pojedine države.

d) Aktuelno stanje ugovornog regulisanja odnosa u oblasti životne sredine u regionu može se oceniti kao nezadovoljavajuće.²⁰ Ne postoji opšti regionalni međunarodni ugovor u oblasti životne sredine koji okuplja sve (ili većinu) država regiona,²¹ već se saradnja odvija na bilateralnoj ili trilateralnoj osnovi ili u okviru različitih projekata. Projekti koji se finansiraju iz različitih izvora (najvećim delom EU), a imaju za cilj (prevashodno) jačanje prekogranične saradnje država regiona, utiču na unapređenje aktivnosti u oblasti životne sredine, ali se radi o aktivnostima čiji najznačajniji deo u svojoj osnovi ima *ad hoc* karakter i nije primarno orjentisan na dugoročnu institucionalizaciju saradnje.²²

Ne postoji opšti regionalni međunarodni ugovor u oblasti životne sredine koji okuplja sve (ili većinu) država regiona, već se saradnja odvija na bilateralnoj ili trilateralnoj osnovi ili u okviru različitih projekata.

2. Neki primeri iz prakse regionalnog ugovornog regulisanja saradnje u oblasti životne sredine i održivog razvoja

Lista međunarodnih ugovora u oblasti životne sredine Programa Ujedinjenih nacija za životnu sredinu (UNEP), koji su regionalnog karaktera, obuhvata ukupno 144 međunarodna ugovora kojima se regulišu krajnje različita pitanja u oblasti životne sredine.²³ Među primerima od neposrednog značaja za region JIE,²⁴ najznačajnijim bi se mogli smatrati sledeći:

1. Konvencija o saradnji na zaštiti i održivom korišćenju reke Dunav;
2. Okvirni sporazum za sliv reke Save;
3. Okvirna konvencija o zaštiti i održivom razvoju Karpata;
4. Povelja o osnivanju Regionalnog centra za životnu sredinu za centralnu i istočnu Evropu (REC);
5. Konvencija o zaštiti Crnog mora od zagađivanja;
6. Konvencija o zaštiti Mediteranskog mora od zagađivanja.

Među primerima iz ostalih regiona nekoliko od njih mogu biti posebno interesantni. To su:

1. Alpska konvencija;
2. Konvencija za zaštitu morske sredine područja Baltičkog mora;
3. Konvencija o Međunarodnom savetu za istraživanje mora (ICES);
4. Konvencija o zaštiti reke Rajne;
5. Arktički monitoring i program procene (AMAP);
6. Ugovor o Antartiku i drugi antartički aranžmani;
7. Severnoamerički sporazum o saradnji u oblasti životne sredine.

3. Status EU i država u regionu JIE/ZB u međunarodnim ugovorima u oblasti životne sredine

a) Imajući u vidu prethodne napomene o mestu i ulozi međunarodnih ugovora u oblasti životne sredine u savremenoj politici i pravu životne sredine, kao i o značaju međunarodnih ugovora za evropske integracije u celini, status EU i država članica EU u međunarodnim ugovorima u oblasti životne sredine predstavlja jedno od najinteresantnijih pitanja koje dodatno ilustruje značaj ovog problema. Perspektive članstva Republike Srbije i država regiona u EU pitanje statusa u međunarodnim ugovorima u oblasti životne sredine čine izuzetno važnim, naročito ukoliko se sagledava status država članica EU u ovim međunarodnim ugovorima.

Najznačajniji međunarodni ugovori u kojima je EU članica obuhvataju, prema oblasti regulisanja, sledeće:

- **Vazduh:** Ženevska konvencija o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima (1979), sa protokolima;
- **Biotehnologije:** Konvencija o biodiverzitetu (1992), sa Kartagena protokolom (2000);
- **Hemikalije:** Roterdamska konvencija o postupku davanja saglasnosti na osnovu prethodnog obaveštenja za određene opasne hemikalije i pesticide u međunarodnoj trgovini (1998); Stokholmska konvencija o dugotrajnim organskim zagađujućim supstancama (2001);
- **Civilna zaštita i akcidenti u životnoj sredini:** Helsinška konvencija o industrijskim akcidentima (1992); Barselonska konvencija (1976), sa protokolima; Helsinška konvencija o Baltičkom moru (1992); OSPAR Konvencija (1992); Bonski sporazum (1983) i Lisabonski sporazum (1990);
- **Klimatske promene i oštećenje ozonskog omotača:** Okvirna konvencija UN o promeni klime (1992) i Kjoto protokol (1997); Bečka konvencija o zaštiti ozonskog omotača (1985) i Montrealski protokol sa amandmanima;
- **Upravljanje:** Arhuska konvencija (1998); Espo konvencija o EIA (1991);
- **Industrija:** Helsinška konvencija o industrijskim akcidentima (1992);
- **Korišćenje zemljišta:** Alpska konvencija (1991);
- **Priroda i biodiverzitet:** Konvencija o biodiverzitetu (1992) i Kartagena protokol o biološkoj sigurnosti (2000); Bonska konvencija o očuvanju migratornih vrsta (1979); Bernska konvencija o evropskoj divljači i staništima (1979); Konvencija o zaštiti kičmenjaka koji se koriste za eksperimentalne i druge naučne svrhe (1986); Alpska konvencija (1991), i protokoli; Konvencija o očuvanju morske faune i flore Antartika (1980);
- **Zemljište:** UNCCD Konvencija o borbi protiv dezertifikacija u Africi (1994);
- **Otpad:** Bazelska konvencija o opasnom otpadu (1989);
- **Vode:** Helsinška konvencija o međunarodnim vodotokovima i jezerima (1992); konvencije o rečnim bazenima (Dunav, 1987; Elba, 1990; Odra, 1996; Rajna, 1999); Barselonska konvencija (1976), sa amandmanima i protokolima; OSPAR konvencija (1992), sa amandmanima; Bonski sporazum (1983); Helsinška konvencija o Baltičkom moru (1992).²⁵

b) Relevantnost statusa država JIE u međunarodnim ugovorima u oblasti životne sredine može biti posmatrana sa stanovišta statusa svih država regiona i sa stanovišta statusa različitih grupa država u regionu.

Najinteresantnijim se čini sagledavanje stanja država bivših članica SFR Jugoslavije (bez Slovenije) uz Albaniju, zbog razloga koji proizlaze iz zajedničkih aspiracija usmerenih ka članstvu u EU, kao i sličnih karakteristika u nivou ekonomske razvijenosti, regionalne (ne)povezanosti i pretpostavki za ostvarivanje saradnje u ovoj oblasti. Iako bi se mogao konstatovati uravnotežen nivo članstva, neki međunarodni ugovori još nisu univerzalno prihvaćeni u regionu.

c) U pogledu bilateralne saradnje država regiona može se konstatovati da države u regionu učestvuju u međusobnoj saradnji samo delimično.

- Hrvatska i Turska su 2009. godine zaključile Sporazum o saradnji u području zaštite okoliša, prirode, voda i šumarstva;²⁶
- Hrvatska i Crna Gora nemaju poseban sporazum o saradnji u oblasti životne sredine;²⁷
- Hrvatska i Makedonija su 2002. godine zaključile poseban Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Republike Makedonije o saradnji u području upravljanja okolišem i zaštite prirode;
- Nema posebnog sporazuma između Hrvatske i BiH (ili Federacije BiH i Republike Srpske) o saradnji u oblasti životne sredine;²⁸
- Hrvatska i Albanija nemaju zaključen bilateralni sporazum o saradnji u oblasti životne sredine, iako je zaključen veći broj bilateralnih sporazuma u različitim drugim oblastima;
- Hrvatska i Grčka nemaju poseban sporazum o saradnji u oblasti životne sredine, iako imaju zaključeno više drugih bilateralnih sporazuma;
- Hrvatska i Bugarska nemaju poseban sporazum o saradnji u oblasti životne sredine;
- Hrvatska i Rumunija nemaju poseban sporazum o saradnji u oblasti životne sredine;
- Rumunija ima zaključene posebne bilateralne sporazume o saradnji sa nekim zemljama regiona, između ostalog: Bugarskom (1992),²⁹ Turskom (2001), Moldavijom (2003). Sa Moldavijom ima poseban sporazum o saradnji koji se odnosi na zaštitu delte Dunava (2000);³⁰
- Bugarska ima zaključen bilateralni sporazum, osim sa Rumunijom, sa Makedonijom (2000), Turskom (2004) i Grčkom (2002).³¹

I Rumunija i Bugarska imaju razvijenu bilateralnu saradnju sa nekim visoko razvijenim državama, pri čemu se kao oblast saradnje posebno ističu pitanja klimatskih promena.

4. Status Republike Srbije u međunarodnim ugovorima u oblasti životne sredine

a) Aktuelni status Republike Srbije u međunarodnim ugovorima u oblasti životne sredine predstavlja rezultat više činilaca, uključujući i ukupne okolnosti kroz koje je država prošla i u kojima se sada nalazi.³² Otuda je status člana u jednom delu međunarodnih ugovora određen pravilima o sukcesiji u odnosu na Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju, Saveznu Republiku Jugoslaviju, odnosno Državnu zajednicu Srbija i Crna Gora, dok je jedan deo međunarodnih ugovora Republika Srbija ratifikovala u poslednjih nekoliko godina.

Ukupno posmatrano, status Republike Srbije u međunarodnim ugovorima, i implikacija takvog statusa, mogu biti ocenjivani sa stanovišta različitih kriterijuma. Mogu se odvojeno razmatrati određena pitanja u vezi sa procedurom ratifikacije od pitanja koja se odnose na sprovođenje. U prvom slučaju se radi o problemima koje bi verovatno trebalo rešavati u kontekstu modernizacije uprave na svim nivoima, dok pitanja sprovođenja imaju složeniji karakter. Sprovođenje najznačajnijih MEAs nije regulisano nacionalnim propisima na striktan način i zavisi od toga koji je MEAs u pitanju. U nekim slučajevima u pogledu primene postoje elementi dobre prakse, ali u nekim slučajevima postoje elementi loše prakse. Postoje različite teškoće u vezi sa sprovođenjem međunarodnih ugovora: neadekvatna saradnja između različitih institucija uključenih u proces sprovođenja i obezbeđivanja poštovanja propisa, nejasni pravni okviri, uključujući i odnose između relevantnih subjekata na različitim nivoima vlasti, nedostatak informacija, nepripremljenost poslovnog sektora i nevladinog sektora, nedostatak svesti o značaju međunarodnih obaveza i učešća u njihovom sprovođenju, nedostatak svesti donosilaca političkih odluka, itd. Neke od teškoća su direktna posledica sankcija međunarodne zajednice koje su bile

Može se konstatovati da je u poslednjih nekoliko godina učinjen napredak u ratifikaciji ključnih međunarodnih ugovora u oblasti životne sredine.

nametnute Srbiji tokom poslednje decenije dvadesetog veka. Posle petooktobarskih promena 2000. godine, Srbija je ponovo uključena u najznačajnije međunarodne institucije i procese, ali su posledice, i neki od problema, ostajali. Može se konstatovati da je u poslednjih nekoliko godina učinjen napredak u ratifikaciji ključnih međunarodnih ugovora u oblasti životne sredine.

b) Kada su u pitanju univerzalni međunarodni ugovori, Republika Srbija je članica značajnog dela ovih ugovora u oblasti životne sredine (MEAs). Tu spadaju, na primer: Bazelska konvencija, Konvencija o biodiverzitetu, Ramsarska konvencija, CITES konvencija, Okvirna konvencija o klimatskim promenama, Konvencija o zaštiti ozonskog omotača, itd.

c) Kada je reč o regionalnim međunarodnim ugovorima, značajan pomak u članstvu Republike Srbije učinjen je ratifikacijom preostalih međunarodnih ugovora zaključenih u okviru Ekonomske komisije UN za Evropu (UNECE), tako da je Srbija sada članica svih ključnih međunarodnih ugovora: Konvencije o zaštiti i održivom korišćenju prekograničnih vodotoka i međunarodnih jezera, Konvencije o proceni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu, Konvencije o prekograničnim efektima industrijskih udesa, Konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u odlučivanju i dostupnosti pravosuđa u pitanjima koja se tiču životne sredine.³³

d) Praksa bilateralnog ugovaranja u oblasti životne sredine između država u regionu, osim sporazuma kojima se reguliše upravljanje zajedničkim vodnim resursima, nije široko rasprostranjena. Republika Srbija nema posebne bilateralne sporazume o saradnji u oblasti životne sredine sa državama u regionu.³⁴

5. Iniciranje pregovora radi zaključivanja Konvencije o saradnji država JIE/ZB u oblasti životne sredine i održivog razvoja

Imajući u vidu sve što je navedeno, a naročito stanje životne sredine u regionu, zajedničke karakteristike aktuelnog procesa evropskih integracija država regiona, neke primere regionalnog povezivanja, te aktuelni nivo i karakteristike regionalnog povezivanja država regiona, prvi korak u pravcu preispitivanja mogućnosti za unapređenje saradnje u regionu JIE/ZB mogao bi da bude utvrđivanje osnova i postizanje saglasnosti oko identifikacije zajedničkih interesa radi zaključivanja međunarodnog ugovora o saradnji država JIE/ZB u oblasti životne sredine i održivog razvoja.³⁵ Pri tome, trebalo bi imati u vidu da je slična inicijativa postojala krajem osamdesetih godina XX veka, a da je jedna varijanta ove ideje predložena u formi saradnje radi zaštite planinskih ekosistema.³⁶

5.1. Moguće prednosti zaključivanja regionalne konvencije

Potencijalni značaj zaključivanja regionalne konvencije može biti sagledan sa stanovišta nekoliko kriterijuma i interesa različitih subjekata (Republike Srbije, drugih država regiona, EU, privrede, civilnog sektora).

a) Interes Republike Srbije proizlazi (ili bi mogao da proizlazi) iz potrebe za ubrzavanjem rešavanja aktuelnih problema u oblasti životne sredine i ubrzavanjem procesa evropske integracije u celini. Centralni geografski položaj u regionu predstavlja polaznu pretpostavku za preispitivanje interesa sa ciljem pokretanja inicijative za zaključivanje regionalnog sporazuma, kojim će biti uređeno pitanje saradnje država regiona u ovoj oblasti.³⁷

b) Nekoliko je opštih pitanja koja bi mogla imati karakter argumentacije u prilog zaključivanja regionalnog ugovora, sa stanovišta interesa država regiona u celini. Koordinativna uloga ovakvog međunarodnog ugovora omogućila bi i usaglašavanje sprovođenja drugih međunarodnih ugovora globalnog i regionalnog karaktera u kojima su države regiona članice, kao i odgovarajuće ujednačavanje postupaka i procedura.

c) Očekuje se da bi primena ovakvog ugovora mogla da ubrza i kvalitativno podrži proces harmonizacije nacionalnih propisa u oblasti životne sredine sa propisima EU. Kroz razmenu iskustava i ujednačavanje primene različitih instrumenata u oblasti životne sredine, zelene ekonomije i savremenog poslovanja mogu se očekivati i pozitivni efekti na planu privlačenja stranih investicija u regionu u celini.

d) Jedan od eksternih efekata zaključivanja i primene ovakvog sporazuma mogao bi da se odnosi na jačanje regionalne bezbednosti, imajući u vidu aktuelne i potencijalne bezbednosne rizike u vezi sa eksploatacijom prirodnih resursa i stanjem životne sredine (vodni resursi, klimatske promene, zaštita prirode, itd). Različiti sektori privrede mogli bi da imaju koristi od unapređivanja saradnje u regionu (energetika, poljoprivereda, turizam, transport, zdravstvo, itd).

e) Osim toga, specifičan interes EU (ako bi se o interesu EU kao celine moglo govoriti na uopšten način, bez detaljnije elaboracije) mogao bi da se sastoji u potencijalnom doprinosu ovog ugovora unapređivanju saradnje i stabilizaciji prilika u regionu. Primena sporazuma o saradnji mogla bi da doprinese stvaranju pretpostavki za poštovanje ljudskih prava u oblasti životne sredine ili u vezi sa životnom sredinom.³⁸

f) Poseban značaj zaključivanja ovog ugovora moglo bi da ima i stvaranje pretpostavki za unapređivanje investicija u regionu kroz izgradnju jasnih pravnih standarda prepoznatih u EU.

g) Zaključivanje regionalne konvencije moglo bi da ima pozitivne efekte i na jačanje aktivnosti organizacija civilnog društva.

5.2. Moguće slabosti i prigovori inicijativi za zaključivanje regionalnog ugovora o saradnji država JIE u oblasti životne sredine i održivog razvoja

a) Postoji nekoliko okolnosti koje bi potencijalno mogle da predstavljaju neku vrstu rizika za realizaciju ideje u zaključivanju regionalnog sporazuma o saradnji.³⁹ Pri tome bi trebalo metodološki odvojeno razmatrati aktivnosti na elaboraciji ideje i pridobijanju podrške zainteresovanih subjekata,⁴⁰ od onih koji se odnose na kasniju fazu realizacije rezultata jednog ovakvog sporazuma. U oba slučaja, neke okolnosti u vidu karakteristika postojećeg stanja u većini država sličnog nivoa ekonomske razvijenosti i društvenih prilika, kao što su odsustvo političke volje, stanje institucionalnih kapaciteta, nerazvijenost ili neusklađenost postojećih pravnih okvira, odnosno nedostatak finansijskih sredstava, mogu predstavljati rizik za realizaciju ideje.⁴¹

b) Osnovni prigovor predlogu za pokretanje inicijative za vođenje pregovora i zaključivanje sporazuma o saradnji država JIE u oblasti životne sredine i održivog razvoja odnosi se na preispitivanje potreba za „još jednim“ međunarodnim ugovorom u uslovima koje karakteriše postojanje „većeg broja“ drugih međunarodnih ugovora, pogotovo imajući u vidu da su efekti primene već postojećih međunarodnih ugovora predmet čestih preispitivanja i kritika.

c) Odnos prema postojećim regionalnim inicijativama i projektima u drugim oblastima prekogranične saradnje može da bude jedno od pitanja koje se može postaviti u kontekstu preispitivanja potrebe za ovim sporazumom.⁴²

d) Obezbeđivanje potrebne podrške među državama regiona podrazumeva pažljivo planiranje aktivnosti, izvesnu kampanju i učešće različitih subjekata, među kojima organizacije civilnog društva i poslovni sektor mogu da imaju značajnu ulogu.

e) Pitanje obezbeđenja inicijalnih troškova za vođenje pregovora radi zaključivanja ugovora, kao i njegove primene, može da se postavi naročito u kontekstu aktuelne privredne krize i teškoća u obezbeđivanju potrebnih finansijskih sredstava.

f) Neke države u regionu mogu, iz različitih drugih razloga (koji se ne tiču životne sredine), osporiti značaj ove inicijative.

6. Zaključci

Perspektive evropskih integracija država regiona imaju karakter „objektivne“ okolnosti i podstičući značaj za unapređenje međusobne saradnje, koja bi zaključivanjem Konvencije o saradnji država JIE/ZB u oblasti životne sredine i održivog razvoja mogla biti institucionalizovana i značajno unapređena. Konvencija bi trebalo da predstavlja opšti okvir saradnje država regiona u oblasti životne sredine i održivog razvoja. Zaključivanje ove konvencije može da predstavlja i jedan od instrumenata za brže ostvarivanje ciljeva nacionalnih politika u ovoj oblasti, uključujući i one koji se odnose na evropske integracije. Republika Srbija, kao država koja, geografski posmatrano, zauzima centralni položaj u regionu i koja je formulisala ciljeve nacionalne politike koji se odnose na članstvo u EU, ima interes da bude inicijator pregovora radi zaključivanja ove konvencije.

Može se konstatovati da je u poslednjih nekoliko godina učinjen napredak u ratifikaciji ključnih međunarodnih ugovora u oblasti životne sredine.

7. Preporuke

1. U pogledu konkretnih aktivnosti preporučuje se sledeće:
 - izrada detaljne analize sadržaja i formi potencijalne saradnje, kao i ukupnih implikacija zaključivanja Konvencije o saradnji država JIE/ZB u oblasti životne sredine i održivog razvoja;
 - izrada prve verzije nacrtu Konvencije o saradnji država JIE/ZB u oblasti životne sredine i održivog razvoja;
 - obezbeđivanje (odgovarajućeg) pozitivnog mišljenja relevantnih subjekata u EU;
 - pokretanje formalne inicijative za otpočinjanje pregovora radi zaključivanja Konvencije o saradnji država JIE/ZB u oblasti životne sredine i održivog razvoja;⁴³
 - organizovanje pripremne konferencije za izradu i zaključivanje Konvencije o saradnji država JIE/ZB u oblasti životne sredine i održivog razvoja;
 - potpisivanje Konvencije.
2. Kada je reč o ciljevima Konvencije o saradnji država JIE/ZB u oblasti životne sredine i održivog razvoja, predlaže se da oni obuhvate sledeće:
 - unapređenje saradnje država regiona u oblasti životne sredine i održivog razvoja;
 - jačanje poštovanja ljudskih prava u oblasti životne sredine;
 - podsticanje aktivnosti na planu usklađivanja i sprovođenja nacionalnih propisa sa propisima EU;
 - jačanje instrumenata zelene ekonomije radi privlačenja stranih investicija.
3. U pogledu članstva u Konvenciji u odnosu na pitanje članstva država u EU, predlažu se dve opcije:
 - a) Prvo, koje podrazumeva da strane ugovornice Konvencije budu sve (ili deo) država članica regiona, bez obzira na trenutni status članstva u EU;
 - b) Druga mogućnost je da ugovor obuhvati u prvoj fazi samo države regiona koje nisu članice EU.
4. U pogledu potencijalnog članstva država van regiona JIE/ZB, preporučuje se da Konvencija bude otvorena za članstvo (ili drugi odgovarajući status) i državama van regiona JIE/ZB.
5. U pogledu sadržaja saradnje država članica ugovora, preporučuje se da se ova pitanja definišu na dovoljno fleksibilan način, kako bi se ostavila mogućnost široke saradnje država regiona i uključivanja različitih konkretnih pitanja. Pri definisanju sadržaja saradnje trebalo bi, najpre, utvrditi minimalne zajedničke elemente i interese država potencijalnih članica ugovora. Pretpostavlja se da bi se glavni deo sadržaja saradnje mogao odnositi na sledeća pitanja:
 - a) upravljanje zajedničkim prirodnim resursima;
 - b) klimatske promene;
 - c) sprovođenje međunarodnih ugovora u oblasti životne sredine;
 - d) proces harmonizovanja nacionalnih propisa u oblasti životne sredine sa propisima EU i koordinacija njihove primene, posebno radi sprovođenja međunarodnih ugovora u oblasti životne sredine;
 - e) primena savremenih instrumenata radi podsticanja „zelene“ ekonomije i unapređivanja saradnje privrednih subjekata;
 - f) podsticanje regionalne saradnje organizacija civilnog društva.
6. U pogledu forme saradnje, predlaže se definisanje konkretnih formi saradnje koje imaju potpuno praktične implikacije (ili potencijalne implikacije) na rešenje konkretnih problema država regiona:
 - iniciranje i sprovođenje zajedničkih projekata u okviru fondova EU i drugih relevantnih međunarodnih organizacija;

- učešće u zajedničkim projektima;
- tehnička podrška sprovođenju međunarodnih ugovora u regionu;
- razmena informacija, eksperata, itd.

7. Predlaže se da koordinativnu ulogu ima Komisija za saradnju, sastavljena od visokih predstavnika država članica koja bi mogla imati radne grupe za pojedina konkretna pitanja saradnje na nivou eksperata.
8. Predlaže se da Sekretarijat Konvencije bude u Beogradu.
9. U pogledu stupanja na snagu, verovatno bi se najpodesnijom varijantom moglo smatrati ukoliko bi se stupanje na snagu dovodilo u vezu sa ratifikacijom ugovora od strane većine država regiona, ali bi (u početku) trebalo ostaviti otvorenim i druge opcije, uključujući i minimalan broj od tri države članice, kao uslov za stupanje na snagu.
10. Kada je reč o roku trajanja, predlaže se zaključivanje ugovora na neograničen period, ali ne treba isključiti ni mogućnost da se ugovor (ili deo ugovora) zaključi i na period važenja koji će biti u vezi sa sticanjem statusa člana svih država regiona (ili većine) u EU. U slučaju ove druge opcije, sadržaj saradnje i ostale elemente ugovora bi, takođe, trebalo na odgovarajući način prilagoditi.
11. U pogledu dinamike sprovođenja aktivnosti koje se odnose na pokretanje inicijative za vođenje pregovora i zaključivanje međunarodnog ugovora, predlaže se otpočinjanje ovih aktivnosti odmah. Pri tome, trebalo bi imati u vidu i dinamiku odvijanja drugih aktivnosti i inicijativa, uključujući i održavanje značajnih skupova u oblasti životne sredine ili u vezi sa životnom sredinom. Preporučuje se da ove aktivnosti (ili deo njih) budu započete i da se ostvaruju i sprovode u kontekstu predstojeće konferencije „Rio + 20“.

Napomene

¹ U susret „teoriji o ustanovljavanju geografskih regiona kao osnove za ekološku saradnju“ Sekeli posebno analizira sledeća pitanja: primeri regionalne saradnje (priroda i životna sredina, flora i fauna, vodni resursi, morski resursi, morska životna sredina), zatim, zajednički elementi u regionalnoj saradnji i mogući razlozi za odsustvo regionalne saradnje. U delu koji se odnosi na primenu teorije na Severnu Ameriku najpre, definiše geografski region i upućuje na međunarodne aktivnosti u ovom regionu. U trećem delu se ukazuje na potrebna dalja istraživanja (koja se odnose na unutarregionalne interese i vanregionalne ili globalne uticaje saradnje država regiona). U poslednjem delu analize, čiji je cilj objašnjenje potrebe za formalizovanjem saradnje država regiona, daje se ocena stanja prekograničnih prirodnih resursa i prekograničnih pitanja životne sredine u regionu. Videti u: Szekely, A., “Establishing a Region for Ecological Cooperation in North America”, *Natural Resources Journal*, Vol. 32. Summer 1992, str. 563–622.

² Za neke naznake videti: De Sombre, E. R., “The Evolution of International Environmental Cooperation”, *Journal of International Law & International Relations*, Vol. 1(1–2), str. 75–88. <http://www.jilir.org/docs/vol1no1-2/JILIR%201%281-2%29%20DeSombre-Evolution%20of%20International%20Environmental%20Cooperation.pdf>. Od 1868. godine, kada je zaključen prvi međunarodni multilateralni ugovor koji se na neki način odnosi na životnu sredinu pa do danas, zaključeno je preko 500 međunarodnih ugovora i drugih aranžmana koji su povezani sa pitanjima životne sredine. Preko 60% od ukupnog broja međunarodnih ugovora zaključeno je u periodu nakon Stokholmske konferencije (1972), pri čemu je najveći broj zaključen u poslednjoj deceniji XX veka. Od toga je značajan broj međunarodnih ugovora regionalnog karaktera, što govori o naglašenom preplitanju regionalnih i globalnih aktivnosti u oblasti životne sredine. Za potrebe ove analize pojam „međunarodni ugovori u oblasti životne sredine“ obuhvata spisak međunarodnih ugovora u oblasti životne sredine koji sadrži UNEP-ov registar. Videti: Register of international treaties and other agreements in the field of the environment, United Nations Environment Programme, 2009. <http://www.unep.org/law/PDF/INTRODUCTIONadvance.pdf>. Za grafički prikaz dinamike povećanja MEAs videti: http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/environmental-agreements-since-1900/trend11-2g-soer2010-eps/TREND11-2G-environmental-agreements.eps.75dpi.png/at_download/image

³ Na primer: globalno upravljanje zaštitom životne sredine može biti definisano kao „ukupnost organizacija, instrumenata politike, finansijskih mehanizama, pravila, procedura i normi koje regulišu procese globalne zaštite životne sredine“. Videti u: *Global Environmental Governance: A Reform Agenda*, International Institute for Sustainable Development, 2006, str. 3.

⁴ Pojedini delovi rada, gde je to posebno naznačeno, odnose se na države zapadnog Balkana koje pripadaju JIE. Jugoistočna Evropa: Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Makedonija, Srbija, Crna Gora, Bugarska, Rumunija, Grčka, Turska, *Europe's Environment, Forth Assessment*, Copenhagen: European Environment Agency, 2007. str. 21. Videti i: *Environmental Policy in South Eastern Europe*, Belgrade: UNDP, 2007. str. 7. Ovom spisku treba dodati i Kosovo (u skladu sa Rezolucijom SB 1244). Pojedini delovi rada, gde je to posebno naznačeno, odnose se na države zapadnog Balkana koje pripadaju JIE.

⁵ Što zaslužuje znatno detaljniju elaboraciju. Više je vrsta analitičkih dokumenata koji bi mogli poslužiti kao osnova za izvlačenje odgovorajućih zaključaka. Za opšti presek stanja videti, na primer: *Environmental Policy in South Eastern Europe*, (2007) Belgrade: UNDP; *Environmental trends and perspectives in the Western Balkans: future production and consumption patterns*, Copenhagen, EEA Report No 1/2010; Koyama, Y. *South Eastern Europe in Transition, A Quest for Stabilization of the Region after the Breakup of the Former Yugoslavia*, Japan: Niigata University, 2003; Vuori, L., (2001) *Environmental Security in South-eastern Europe: A Basis for Regional Cooperation* in Schnabel, A., (ed.) *Southeast European Security, Threats, Responses and Challenges* (str. 23–40). New York: Nova Science Publishers, Inc.

⁶ *Europe's Environment, Forth Assessment*, (2007). Copenhagen: European Environment Agency, str. 390.

⁷ *Environmental Policy in South Eastern Europe*, UNDP, 2007, str. 23–24.

⁸ *Ibid*, str. 78.

⁹ *Environmental Policy in South Eastern Europe*, UNDP, 2007, p. 23–24. Videti i: Todić, D. *Social and Environmental Issues Related to the Security in SEE Countries*, in Montini, M., Bogdanovic, S., (ed) *Environmental Security in South – Eastern Europe*, Springer Science + Business Media B.V. 2011, str. 43–58.

¹⁰ *Strategy and Work Programme 2011–2013*, Regional Cooperation Council, Sarajevo, 17 June 2010, str. 13–15.

¹¹ *National Millennium Development Goals: a framework for action – Europe and the CIS Regional MDG Report* (2006), Bratislava: UNDP, str. 49. Videti i: *Environmental trends and perspectives in the Western Balkans: future production and consumption patterns*, Copenhagen, EEA Report No 1/2010. str. 7–8.

¹² Najznačajniji rizici za stanje životne sredine u regionu su povezani sa zagađivanjem vazduha (zagađivanje iz industrije, rudarstva i transporta, grejanje, pušenje, itd); problemi sa vodom za piće u određenim područjima i periodima; neadekvatno upravljanje otpadom i otpadnim vodama; nezadovoljavajuća bezbednost na radu i tokom transporta. *Environmental Policy in South Eastern Europe*, (2007) Belgrade: UNDP, str. 155. Za šire videti i: *Albania – Environmental Performance Review*. (2002) New York and Geneva: Economic Commission for Europe, Committee on Environmental Policy, str. 145–60; *Bosnia and Herzegovina – Environmental Performance Review*. (2004). New York and Geneva: Economic Commission for Europe, Committee on Environmental Policy, str. 149–62; *Croatia – Environmental Performance Review* (1999). New York and Geneva: Economic Commission for Europe, Committee on Environmental Policy, str. 169–76; *Macedonia FYR – Environmental Performance Review*, (2002) New York and Geneva: Economic Commission for Europe, Committee on Environmental Policy, str. 165–84; *Yugoslavia – Environmental Performance Review*, (2003). New York and Geneva: Economic Commission for Europe, Committee on Environmental Policy, str. 203–216.

¹³ Inače, bogatstvo biodiverziteta predstavlja jednu od karakteristika država regiona.

¹⁴ *Environment and Security Consultations in South Eastern Europe*, Skopje, The Former Yugoslav Republic of Macedonia, 23–24. September 2004, UNEP, UNDP, OSCE, NATO Final Report. <http://www.envsec.org/see/pub/Final%20Report%20from%20the%20EnvSec%20Consultations%20in%20SEE.pdf>. Accessed 15 November 2009.

¹⁵ *Environment and Security-Transforming Risks into Cooperation, The Case of Central Asia and South Eastern Europe*, (2003) UNEP, UNDP, OSCE, str. 16.

¹⁶ *Europe's Environment, Forth Assessment*, (2007). Copenhagen: European Environment Agency, str. 118.

¹⁷ Za šire videti: *South Eastern Europe Disaster Risk Mitigation and Adaptation Programme* (2008), World Bank, ISDR.

¹⁸ *Environmental trends and perspectives in the Western Balkans: future production and consumption patterns*, op. cit. str. 8.

¹⁹ Za šire videti: http://ec.europa.eu/enlargement/potential-candidates/index_en.htm

²⁰ Kada je u pitanju stanje u oblasti vodnih resursa, za šire videti, na primer: Todić, D., Vukasović, V., *Regional Security and International Legal Regulation of Water Protection and Use – The Case of Serbia*, in Stec, S., Baraj, B., (Eds.); 2009, *Energy and Environmental Challenges to Security* (str. 141–156). AA Dordrecht: Springer.

²¹ Osim Sporazuma država JIE o sprovođenju Espo konvencije (2008).

²² Opšti cilj projekta IPA 2009. Regionalne mreže za pristupanje u oblasti životne sredine (RENA) je „unapređenje regionalne saradnje na zapadnom Balkanu i Turskoj u oblasti životne sredine radi pristupanja Evropskoj uniji“. U okviru ovog projekta jedna radna grupa (3) ima zadatak da se bavi pitanjima koja se odnose na prekograničnu saradnju u oblasti vode, prirode, procene uticaja na životnu sredinu i strateške procene uticaja na životnu sredinu. *Odgovori na upitnik EU – poglavlje 27 Životna sredina*, Vlada Republike Srbije, Beograd, 2010. (<http://www.seio.gov.rs/code/navigate.asp?Id=2>), str. 87. Ili, IPA 2007 – Podrška za pripremu investicija u okviru radne grupe Dunav – Crno more; IPA 2008 – Tehnička pomoć u pripremi i implementaciji plana upravljanja slivom reke Save. *Op. cit.* str. 85, 86.

²³ Videti: http://www.unep.org/Law/Law_instruments/law_instruments_regional.asp.

²⁴ Inicijative i forme multilateralne regionalne saradnje u JIE obuhvataju i: Proces saradnje država jugoistočne Evrope, Pakt za stabilnost u jugoistočnoj Evropi, Savet za regionalnu saradnju, Centralnoevropsku zonu slobodne trgovine, Centralnoevropsku inicijativu, Jadransko-jonsku inicijativu. Za detaljnije videti: Lopandić, D., Kronja, J., *Regionalne inicijative i multilateralna saradnja na Balkanu*, Evropski pokret u Srbiji, Beograd, 2010. str. 55–168. Za pregled najznačajnijih regionalnih inicijativa u jugoistočnoj Evropi videti *Strategy and Work Programme 2011–2013*, Regional Cooperation Council, Sarajevo, 17 June 2010. str. 45–76. Za pregled nekih regionalnih projekata i analiza u okviru Svetske banke videti: <http://www-wds.worldbank.org/external/default/main?pagePK=64187838&piPK=64187928&theSitePK=523679&menuPK=64258544&conceptattcode=517208&pathtreeID=COUNT&displayOrder=DOCNA%2CDOCDT%2CREPNB%2CDOCTY&sortattcode=DOCDT+desc&showattributes=DOCNA%2CDOCDT%2CREPNB%2CDOCTY&startPoint=1&pageSize=10>

²⁵ Spisak koji se navodi je prema metodologiji same organizacije. Videti: http://ec.europa.eu/environment/international_issues/agreements_en.htm. Zbog činjenice da su pojedini od međunarodnih ugovora značajni za različita pitanja, neki od njih se istovremeno spominju u više grupa. Za detaljan presek stanja videti spisak na adresi: http://ec.europa.eu/environment/international_issues/pdf/agreements_en.pdf

²⁶ Videti: http://www.mvpei.hr/CustomPages/Static/HRV//templates/_frt_bilateralni_odnosi_po_drzavama.asp?id=185

²⁷ Međutim, imaju zaključene, između ostalog, Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Republike Crne Gore o saradnji na području zaštite bilja (2005), Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Republike Crne Gore o međusobnim odnosima u području upravljanja vodama (2008), Sporazum između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Crne Gore o saradnji u zaštiti od prirodnih i civilizacijskih katastrofa (2008). Takođe, nadležni organi Hrvatske i Crne Gore zaključili su i sporazume o saradnji u oblasti nauke, kulture, obrazovanja, itd., a zaključeni su i sporazumi o saradnji u oblasti saobraćaja, policijskih poslova, konzularnih poslova, itd. Videti: http://www.mvpei.hr/CustomPages/Static/HRV//templates/_frt_bilateralni_odnosi_po_drzavama.asp?id=291

²⁸ Za šire videti: http://www.mvpei.hr/CustomPages/Static/HRV//templates/_frt_bilateralni_odnosi_po_drzavama.asp?id=62

²⁹ Poseban ugovor sa Bugarskom u oblasti voda je zaključen 2004. godine.

³⁰ Za širi spisak videti: http://www.mmediu.ro/vechi/proiecte_europene/bilateral_agreements.htm

³¹ Poseban sporazum sa Grčkom reguliše saradnju u oblasti voda (1995).

³² Pod „statusom“ se najčešće podrazumeva samo formalno članstvo države ili drugog subjekta u nekom međunarodnom ugovoru. Međutim, suštinski posmatrano, ovaj pojam obuhvata i stvaran odnos države (ili drugog subjekta) prema definisanim obavezama i pravima, što zahteva vrlo kompleksnu analizu.

³³ Za šire videti: Todić, D., *Vodič kroz EU politike – Životna sredina*, Evropski pokret u Srbiji, Beograd, 2011. str. 371–380.

³⁴ Tokom 2011. godine potpisan je Sporazum između Vlade Republike Srbije i Vlade Republike Turske o saradnji u oblasti životne sredine i očekuje se njegova ratifikacija. Sporazum sa Ruskom Federacijom zaključen je 1996. godine („Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori“, br. 6/96). Ovde se ne uzimaju u obzir neke druge forme kvaziugovornog regulisanja saradnje između RS i nekih drugih država na bilateralnoj osnovi, kao što su „memorandum o razumevanju“, iako i ove forme institucionalizovanja saradnje imaju svoj značaj. Npr. Memorandum o razumevanju između Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja RS i Ministarstva za životnu sredinu, kopna i mora Republike Italije (2002), Memorandum o razumevanju između Ministarstva zaštite životne sredine RS i Ministarstva za životnu sredinu i vode Republike Bugarske (2007), Memorandum o razumevanju o saradnji u oblasti zaštite životne sredine između Srbije i Austrije (2010), Memorandum o razumevanju sa Portugalom (2011).

³⁵ U radu se koristi skraćenica „JIE/ZB“ (za osnaku država jugoistočne Evrope/zapadnog Balkana) zbog neizvesnosti oko mogućeg prihvatanja inicijative, odnosno nemogućnosti da se u ovoj fazi predvidi da li će se ugovor odnositi samo na države zapadnog Balkana ili će obuhvatiti i neke, većinu ili sve države jugoistočne Evrope.

³⁶ Videti dokument pripremljen za Beogradsku konferenciju „Životna sredina za Evropu“, 2007. godine: *Protection and Sustainable Development of Mountain Areas in South Eastern*. ECE/BELGRADE.CONF/2007/INF/23.

³⁷ Za neke procene u vezi sa geostrateškim položajem videti: *Strategija prostornog razvoja Republike Srbije 2009–2013–2020*. Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, Republička agencija za prostorno planiranje, Beograd, 2009. str. 11–13.

³⁸ Za neke naznake videti, na primer: Shelton, D., *Human Rights and Environment Issues in Multilateral Treaties Adopted between 1991 and 2001*, Joint UNEP-OHCHR Expert Seminar on Human Rights and the Environment 14–16 January 2002, Geneva: Background Paper No. 1. <http://www2.ohchr.org/english/issues/environment/environ/bp1.htm>

³⁹ Razmatrajući moguće razloge odsustva regionalne saradnje u pojedinim regionima sveta, Sekeli posebno ukazuje na sledeće tri grupe pitanja: 1. politički razlozi, 2. nedostatak svesti o problemima životne sredine i potrebi saradnje, i 3. međunarodna saradnja kroz zaključivanje međunarodnog ugovora nije potrebna (što se procenjuje malo verovatnim u današnjim uslovima). Szekely, op. cit. str. 572–573.

⁴⁰ Procenjuje se da bi u inicijalnoj fazi podrška EU mogla imati ključni značaj imajući u vidu ukupne odnose u regionu i ulogu EU u regionu.

⁴¹ Za šire videti, na primer: *From intentions to Actions: Overcoming bottlenecks, Critical Issues in Implementation of Environmental Policies Highlighted by the UNECE Environmental Performance Review Programme*, UNECE, New York and Geneva, 2007.

⁴² U svakom slučaju potrebno je, pri izradi nacрта ugovora o saradnji, voditi računa o odnosu prema ovim drugim već postojećim međunarodnim ugovorima s ciljem da se obezbedi potpuna koordinacija daljih aktivnosti i efekata aktivnosti. Pored već spomenutih CEFTA sporazuma i Sporazuma o energetske zajednici u jugoistočnoj Evropi treba imati u vidu i Memorandum o razumevanju o institucionalnom okviru inicijative za prevenciju i spremnost u slučaju katastrofa za region jugoistočne Evrope („Sl. glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 5/10) kao i brojne različite bilateralne ugovore koji su zaključeni ili se planira njihovo zaključivanje a čiji bi predmet uređivanja mogao da se prepliće sa ovim ugovorom. Ukoliko se prihvati ideja o zaključivanju regionalne konvencije o saradnji u oblasti životne sredine treba sačiniti presek svih relevantnih međunarodnih multilateralnih i bilateralnih ugovora sa kojima bi buduća konvencija mogla biti povezana i analizirati karakter potencijalnih veza.

⁴³ Preporučuje se upućivanje poziva svim državama u regionu jugoistočne Evrope, računajući pri tom na mogućnost da se pregovori vode samo između država (ili dela država) zapadnog Balkana.

LITERATURA

- *Acceptance and Implementation of UNECE Multilateral Environmental Agreements in South-Eastern Europe*, ECE/BELGRADE.CONF/2007/INF/19.
- *Belgrade Initiative: Enhancing the Regional SEE Cooperation in the field of Climate Change – Climate Change Framework Action Plan for the SEE Region, and the Establishment of a Sub-regional, Virtual Climate Change related Centre for Research and Systematic Observation, Education, Training, Public Awareness, and Capacity Building*, ECE/BELGRADE.CONF/2007/20;
- *Environment and Security-Transforming Risks into Cooperation, The Case of Central Asia and South Eastern Europe*, UNEP, UNDP, OSCE, 2003.
- *Environmental Policy in South Eastern Europe*, Belgrade: UNDP, 2007.
- *Environmental trends and perspectives in the Western Balkans: future production and consumption patterns*, Copenhagen, EEA Report No 1/2010;
- *Europe's Environment, Forth Assessment*, Copenhagen: European Environment Agency, 2007.
- *Europe's Environment, An Assessment of Assessment*, EEA, Copenhagen, 2011.
- *Global Environmental Governance: A Reform Agenda*, International Institute for Sustainable Development, 2006.
- Koyama, Y., *South Eastern Europe in Transition, A Quest for Stabilization of the Region after the Breakup of the Former Yugoslavia*, Japan: Niigata University, 2003.
- Lopandić, D., Kronja, J., *Regionalne inicijative i multilateralna saradnja na Balkanu*, Evropski pokret u Srbiji, Beograd, 2010.
- *National Millennium Development Goals: a framework for action - Europe and the CIS Regional MDG Report*, UNDP, Bratislava, 2006.
- *Odgovori na upitnik EU – poglavlje 27 Životna sredina*, Vlada Republike Srbije, Beograd, 2010. (<http://www.seio.gov.rs/code/navigate.asp?Id=2>),
- *Protection and Sustainable Development of Mountain Areas in South Eastern*. ECE/BELGRADE.CONF/2007/INF/23.
- Shelton, D., *Human Rights and Environment Issues in Multilateral Treaties Adopted between 1991 and 2001*, Joint UNEP-OHCHR Expert Seminar on Human Rights and the Environment 14–16 January 2002, Geneva: Background Paper No. 1. <http://www2.ohchr.org/english/issues/environment/environ/bp1.htm>
- De Sombre, E. R., *The Evolution of International Environmental Cooperation*, *Journal of International Law & International Relations*, Vol. 1(1–2), str. 75–88. <http://www.jilir.org/docs/vol1no1-2/JILIR%201%281-2%29%20DeSombre-Evolution%20of%20International%20Environmental%20Cooperation.pdf>
- *South Eastern Europe Disaster Risk Mitigation and Adaptation Programme*, World Bank, ISDR, 2008.
- *Strategija prostornog razvoja Republike Srbije 2009–2013–2020*. Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, Republička agencija za prostorno planiranje, Beograd, 2009
- *Strategy and Work Programme 2011–2013*, Regional Cooperation Council, Sarajevo, 17 June 2010.
- *Sustainable consumption and production in South East Europe and Eastern Europe, Caucasus and Central Asia*, EEA Report No 3/2007. EEA, Copenhagen, 2007.
- Szekely, A., *Establishing a Region for Ecological Cooperation in North America*, *Natural Resources Journal*, Vol. 32. Summer 1992, str. 563–622.
- Todić, D., *Social and Environmental Issues Related to the Security in SEE Countries*, in Montini, M., Bogdanovic, S., (ed) *Environmental Security in South – Eastern Europe*, Springer Science + Business Media B.V. 2011

- Todić, D., *Vodič kroz EU politike – Životna sredina*, Evropski pokret u Srbiji, Beograd, 2011.
- Todić, D., Vukasović, V., *Regional Security and International Legal Regulation of Water Protection and Use – The Case of Serbia*, in Stec, S., Baraj, B., (Eds.); 2009, *Energy and Environmental Challenges to Security* (str. 141–156).
- *From intentions to Actions: Overcoming bottlenecks, Critical Issues in Implementation of Environmental Policies Highlighted by the UNECE Environmental Performance Review Programme*, UNECE, New York and Geneva, 2007.
- Vuori, L., Environmental Security in South-eastern Europe: A Basis for Regional Cooperation in Schnabel, A., (ed.) *Southeast European Security, Threats, Responses and Challenges*, Nova Science Publishers, Inc, New York, 2001. str. 23–40.

*Međunarodni ugovori u oblasti životne sredine u funkciji evropskih integracija
i region jugoistočne Evrope*

Izdavač

Evropski pokret u Srbiji
Kralja Milana 31
Beograd
www.emins.org

Za izdavača

Maja Bobić

Autori

Dragoljub Todić
Vid Vukasović
Mladenka Ignjatić
Aleksandra Čavoški

Urednik

Dr Vladimir Pavićević, predsednik Istraživačkog foruma

Izvršni urednik

Relja Božić, koordinator Istraživačkog foruma

Lektura i korektura

Vesna Pravdić

Dizajn i prelom

Dunja Šašić
www.dunjadesign.com

ISBN: 978-86-82391-72-2

Beograd, decembar 2011.

Mišljenja i stavovi izraženi u ovom radu predstavljaju stavove autora, članova Istraživačkog foruma, i ne odražavaju neophodno i zvanične stavove Balkanskog fonda za demokratiju, German Marshall fonda, niti njihovih partnera.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

502.131.1(4-12)(0.034.2)
341.232(4-12)(0.034.2)
327.39(4:4-12)(0.034.2)

ТОДИЋ, Драгољуб, 1958-
Међународни уговори у области животне
средине у функцији европских интеграција и
регион југоисточне Европе [Elektronski izvor]
/ Dragoljub Todić. - Beograd : Evropski
pokret u Srbiji, 2011

Наћин достапа (URL):
<http://www.emins.org/sr/onama/forum-if/index.html>. - Nasl. sa naslovne strane dokumenta. -
Opis izvora дана 29. 12. 2011. - Sadrži
bibliografiju.

ISBN 978-86-82391-72-2

а) Животна средина - Одрживи развој -
Југоисточна Европа б) Регионална сарадња -
Југоисточна Европа с) Европске интеграције
- Југоисточна Европа
COBISS.SR-ID 188533772